

Wanda Śliwowska
Uniwersytet Wrocławski

CZASOPISMO „JĘZYK ROSYJSKI”
— WSTĘPNA CHARAKTERYSTYKA
(KOMUNIKAT)

Przywołany powyżej tytuł należy już do przeszłości polskiej rusycystyki, do historii dwudziestowiecznej edukacji, możemy zatem powtórzyć postawione przez Jerzego Semkova w zasadzie retoryczne pytanie: „Czy teraźniejszość edukacyjna może odciąć się od przeszłości, wziąć w nawias jej dorobek powołując się na odmienny charakter rzeczywistości po 1989 roku, na jej inność?”¹.

Pierwszy numer „Języka Rosyjskiego” ukazał się w listopadzie 1948 roku. Był jednym z pierwszych czasopism przedmiotowo-metodycznych, które zaczęto wydawać w PRL. Z czasem stał się periodykiem integrującym dyscypliny rusycystyczne: językoznawstwo, literaturoznawstwo i metodykę. Z założenia miał wypełniać trzy funkcje: poznawczą, praktyczną i ideowo-wychowawczą. Miał umożliwić nauczycielom i naukowcom prezentowanie dorobku pedagogicznego i naukowego. Innymi celami czasopisma były: wpływanie na podnoszenie jakości pracy nauczycieli-rusycystów, uwzględnianie ich rzeczywistych potrzeb i wspomaganie odbiorcy w realizacji zamierzeń dydaktyczno-wychowawczych sformułowanych przez program nauczania języka rosyjskiego².

Czasopismo „Język Rosyjski” powstało trzy lata po zakończeniu drugiej wojny światowej, w czwartym roku nauczania języka rosyjskiego w polskich szkołach. Wprawdzie postulat nauczania języka rosyjskiego ze względów politycznych i ekonomicznych został wysunięty już w 1934, ale realizacji postulat doczekał się nawet w szkołach państwowych na kresach wschod-

---

¹ J. Semków: *Badacze teraźniejszości edukacyjnej wobec badaczy przeszłości edukacyjnej, źródła napięć oraz obszary współpracy*. Dostępny w Internecie: <<http://www.pedagog.uw.edu.pl/THE/Semkow.pdf>> [dostęp 02.07.2008r.]

² R. Golec: *Czterdziestolecie „Języka Rosyjskiego”*. „Język Rosyjski” 1988, nr 4, s. 200–203.

nich. Przed rokiem 1939 uczono rosyjskiego zaledwie w ośmiu prywatnych szkołach średnich³. Naukę języka rosyjskiego jako przedmiotu nadobowiązkowego do szkół średnich ogólnokształcących wprowadzał okólnik Ministerstwa Oświaty z dnia 1 września 1944 roku⁴. W latach następnych nauczanie języka rosyjskiego wprowadzono do wszystkich typów szkół.

Nauczyciele tego przedmiotu, oprócz nauczania języka rosyjskiego, zostali zobowiązani do realizacji zadań o charakterze wychowawczym: „uczyć i wychowywać w duchu socjalizmu i internacjonalizmu, szacunku dla pracy i umiłowania pokoju, wytwarzać życzliwą atmosferę dla języka i kultury rosyjskiej, zapoznać z realiami życia codziennego i osiągnięciami Związku Radzieckiego”⁵. Należy jednak pamiętać, że w tym czasie nie było wykwalifikowanych nauczycieli. Nauczania podejmowali się „entuzjaści, którym oprócz kwalifikacji formalnych brakowało przygotowania metodycznego, a nieraz i poprawnego posługiwania się językiem”⁶.

Charakteryzowane czasopismo było dla rusycystów jedyną pomocą w zakresie metodyki nauczania języka rosyjskiego do czasu ukazania się w drugiej połowie lat pięćdziesiątych pierwszego podręcznika z tego zakresu⁷.

„Język Rosyjski” miał pełnić rolę poradnika metodycznego wspierającego rozwój nauczycieli-rusycystów. Początkowo (w latach 1948–1951) zawierał on następujące działy:

I. Artykuły i rozprawy, II. Kronika kulturalna ZSRR, III. Programy i praktyka szkolna, IV. Oceny i sprawozdania, V. Z działalności Ośrodków Metodycznych.

W „Artykułach i rozprawach” znalazły się publikacje z dziedziny językoznawstwa oraz literatury i sztuki rosyjskiej. Dział „Kronika kulturalna ZSRR” miał dostarczyć czytelnikom wiadomości o życiu kulturalnym i społecznym ZSRR. Był on szczególnie rozbudowany w pierwszych numerach czasopisma. W dziale „Programy i praktyka szkolna” nauczyciele-praktycy mogli wymieniać doświadczenia i w ten sposób pomagać sobie nawzajem w sytuacji braku odpowiednio opracowanej metodyki nauczania języka rosyjskiego. Informacje o podręcznikach i recenzje książek interesujących nauczycieli rusycystów zamieszczano w dziale „Oceny i sprawozdania”. Ostatni dział zawierał sprawozdania z działalności Ośrodków Metodycznych.

Z czasem następowały zmiany w profilu czasopisma i na plan pierwszy wysunęły się problemy podnoszenia zawodowych kwalifikacji nauczycieli. W związku z tym zmieniono nazwy i treści niektórych działów. W roku 1951

³ M. Cieśla: *Dzieje nauki języków obcych w zarysie*. Warszawa: 1974. s. 253.

⁴ Okólnik nr 98/II/44 z dn. 1 IX 1944 (*Dz. Urzęd. Min. Ośw.* 1944, nr 1–4, poz. 21).

⁵ R. Golec: *Czterdziestolecie...*, s. 200.

⁶ Tamże, s. 200.

⁷ W. Gałęcki: *Zasady nauczania języka rosyjskiego (metodyka)*. Warszawa: PWN 1957.

„Kronika kulturalna ZSRR” została zmieniona na „Życie kulturalne ZSRR”, a od nr 6/59 — „Z życia Związku Radzieckiego”. Duże zmiany nastąpiły także w dziale trzecim — „Programy i praktyka szkolna”. W roku 1951 na jego miejsce utworzono dwa nowe: „Programy i podręczniki” oraz „Nauczyciele piszą”. Natomiast w roku 1956 w tym miejscu powstały trzy działy: „Programy, podręczniki i pomoce naukowe”, „Metodyka” i „Z doświadczeń nauczycieli”. Później, w roku 1958, został wprowadzony jeszcze jeden dział: „Nauczanie języka rosyjskiego w innych krajach”. W strukturze czasopisma zauważyć można dużą elastyczność — w zależności od bieżących potrzeb wprowadzano obok istniejących, stałych działów, również dodatkowe. Pojawiały się więc co jakiś czas następujące rubryki: „Biblioteka nauczyciela”, „Kronika”, „Z pomocą studiującym”, „Z notatnika nauczyciela”.

Wypracowany pod koniec lat 50. ogólny układ „Języka Rosyjskiego” utrzymał się z niewielkimi zmianami przez prawie ćwierćwiecze.

Kolejne zmiany w liczbie i tytułach głównych działów nastąpiły od roku 1982. Wtedy to zawartość czasopisma grupowana była w pięciu działach. Były to: I. Literatura i język, II. Metodyka, III. Praktyka szkolna, IV. Przeglądy i omówienia, V. Kronika. Sporadycznie ukazywały się działy „Kącik językowy” i „Nauczanie języka rosyjskiego w innych krajach”.

„Język Rosyjski” w ciągu czterdziestu dwóch lat swego istnienia miał sześciu redaktorów naczelnych. Pierwszym (w latach 1948–1950) był Stanisław Słoński. W latach 1950–1963 funkcję tę pełniła Oktawia Opólska-Danecka. Następnie, od 1963 roku do roku 1967, redaktorem naczelnym został Piotr Romańczuk. W latach 1967–1982 był nim Mćcisław Olechnowicz; od początku 1982 roku do stycznia roku 1988 — Antoni Kmita. Ostatnim redaktorem naczelnym, pełniącym swą funkcję przez dwa lata (do zamknięcia wydawnictwa w roku 1990) był Piotr Oziębło.

Z redakcją współdziałał Komitet Redakcyjny skupiający początkowo pięć osób. Byli to: Witold Doroszewski, Leon Gomolicki, Irena Tarska, Egga Dębicka i Wiesława Woleńska. W ciągu wielu lat istnienia czasopisma skład Komitetu ulegał zmianom i rozszerzył się do osób czternastu. W skład ostatniego Komitetu wchodził: Bazyli Białokozowicz (przewodniczący), Janina Tymińska (sekretarz), członkowie: Wanda Budrewicz, Mieczysław Dziekoński, Ryszard Golec, Wojciech Gorczyca, Halina Leszczyńska, Walenty Piłat, Zofia Sumara, Anna Szczepkowska, Zofia Tapert, Lucyna Zajchowska, Alina Zalewska i Wanda Zmarzer.

Od początku istnienia czasopisma współpracowali z nim wykładowcy wyższych uczelni Krakowa, Warszawy, Poznania, Łodzi oraz Wrocławia. Wśród publikujących na łamach „Języka Rosyjskiego” spotykamy nazwiska takich autorów jak: Włodzimierz Gałęcki, Wiktor Jakubowski, Tadeusz Lehr-

Splawiński, Bogdan Suchodolski, Michał Szulkin, Jan Otrębski, Tadeusz Nowacki, Marian Jakóbiec, Zbigniew Barański.

W „Języku Rosyjskim” publikowali artykuły nie tylko filolodzy i pedagodzy, ale i specjaliści z innych dziedzin wiedzy, na przykład: reżyser i znawca teatru Aleksander Zelwerowicz, muzykolog Zofia Lissa, historyk sztuki Wojśław Mole.

W miarę upływu czasu zmieniała się częstotliwość ukazywania czasopisma: w roku 1948 ukazały się tylko dwa numery, w latach 1949–1952 ukazywało się pięć numerów rocznie, od r. 1953 do 1960 „Język Rosyjski” był dwumiesięcznikiem, a w latach 1961–1990 r. powrócono do pięciu numerów rocznie. W sumie ukazało się 214 numerów czasopisma. Od roku 1991 „Język Rosyjski” wychodzi jako wkładka do dwumiesięcznika „Języki Obce w Szkole”.

W kolejnych latach zmieniano również tytuł poprzez dodawanie podtytułów: początkowo — Organ Ministerstwa Oświaty, w roku 1967 — Organ Ministerstwa Oświaty i Szkolnictwa Wyższego, w roku 1973 — Wydawnictwo Ministerstwo Oświaty i Wychowania, a od roku 1988 — dwumiesięcznik Ministerstwa Edukacji Narodowej.

Mimo że trudno byłoby nazwać „Język Rosyjski” pismem ilustrowanym, zamieszczano w nim czarno-białe fotografie będące ilustracjami do artykułów. Drukowane one były na wewnętrznej stronie przedniej okładki lub wewnątrz tekstu jako bezpośrednia ilustracja. Były to portrety pisarzy i osób związanych z literaturą, reportażowe zdjęcia z wydarzeń w szkołach a także zdjęcia wydawnictw WSiP polecanych przez redakcję nauczycielom i uczniom. Niektóre z tych materiałów mogły służyć nauczycielom jako pomoc dydaktyczna w trakcie lekcji z zakresu literatury lub realioznawstwa. Przytoczę tu kilka przykładów. W roku 1989 ukazały się portrety Marii Rajewskiej (w numerze 1), Michała Bułhakowa (w numerze 2), Nikołaja Gogola (w numerze 4). Natomiast w numerze trzecim zamieszczono zdjęcia z Dnia Języków obcych w Zespole Szkół Ekonomicznych w Suwałkach, a w numerze piątym przedstawiono okładki książek dotyczących literatury rosyjskiej wydanych przez WSiP w języku rosyjskim i polskim. Artykuły na temat pisarzy w roku 1990 zostały zilustrowane ich portretami — w numerze pierwszym był to portret Anny Achmatowej, a w numerze 2–3 Andrieja Płatonowa.

Wspomnieć również należy o numerach specjalnych, wydawanych przez redakcję przy szczególnych okazjach. Były to na przykład: numer poświęcony Aleksandrowi Puszkiniowi z okazji 150 rocznicy urodzin (3/1949), Nikołajowi Gogolowi w setną rocznicę śmierci (4/1952) lub Maksymowi Gorkiemu (2/1955). W roku 1953 wydano zeszyt specjalny po śmierci Józefa Stalina. W roku 1954 wydano dwa numery specjalne: 5/1954 — poświęcony nauczycielowi radzieckiemu i 6/1954 — podsumowujący nauczanie języka rosyjskiego w okresie dziesięciolecia PRL.

Ukazywały się również artykuły rocznicowe poświęcone piśmie. Pierwszym było podsumowanie osiągnięć czasopisma dokonane przez Włodzimierza Gałęckiego z okazji dziesięciolecia PRL⁸. Następne ukazywały się m.in. z okazji wydania numeru setnego (2/1966), trzydziestopięciolecia czasopisma (4/1983), wydania numeru dwusetnego (1/1988) i czterdziestolecia czasopisma (4/1988).

Z okazji 35-lecia czasopisma opracowana została bibliografia artykułów z lat 1948–1982. Był to jednak wybór publikacji ograniczony tylko do dwóch z siedmiu działów czasopisma: „Literatura i język” i „Metodyka”. Obejmował on jedynie zagadnienia dotyczące literatury, języka i metodyki. Nie uwzględniał przedruków z innych czasopism, referatów, fragmentów większych prac. Podawał 302 tytuły publikacji uporządkowane w trzech działach: literaturoznawstwo (98 tytułów), językoznawstwo (89 tytułów) i metodyka (115 tytułów).

We wspomnianych już jubileuszowych artykułach wiele uwagi poświęcono pierwszemu numerowi⁹. Nieco uwagi należy się więc także numerowi ostatniemu.

Ostatni numer czasopisma (214 w numeracji ciągłej, piąty w roku 1990) otwiera artykuł redakcji, informujący czytelników o utracie samodzielności przez pismo, w związku z tym od stycznia 1991 roku „Język Rosyjski” w objętości zredukowanej o połowę miał ukazywać się jako wkładka do dwumiesięcznika „Języki Obce w Szkole”. Redakcja podkreślała, że czasopismo ukazywało się rytmicznie, a zamieszczane w nim materiały były aktualne, różnorodne i pomocne w pracy zawodowej nauczycieli języka rosyjskiego. Przypomniano, że na łamach „Języka Rosyjskiego” publikowali swe prace wybitni naukowcy: literaturoznawcy, językoznawcy i metodycy, że znalazło się tu miejsce na wymianę doświadczeń, polemik i kontaktów także dla nauczycieli praktyków i pracowników nadzoru pedagogicznego.

Ostatnim redaktorem naczelnym pisma był wspomniany już Piotr Oziębło, redaktorem działu Kira Kazem-Bek, a sekretarzem redakcji Katarzyna Siekierska. W skład redakcji wchodził też Mikołaj Timoszuk i Krystyna Olszewska (redaktor techniczny).

W dziale „Literatura i język” tego ostatniego numeru zamieszczono trzy artykuły. W pierwszym z nich, przypominając o 160 rocznicy powstania

⁸ W. Gałęcki: *Czasopismo „Język Rosyjski” w okresie 10-lecia Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej*. „Język Rosyjski” 1955, nr 6, s. 29–36

⁹ W. Gałęcki: *Czasopismo ...* s. 29.; *Sto numerów „Języka Rosyjskiego”*, „Język Rosyjski” 1966, nr 2, s. 3; A. Kmita, R. Golec, *Jubileusz czasopisma „Język Rosyjski”*, „Język Rosyjski” 1983, nr 4; R. Golec: *200 numerów naszego czasopisma*, „Język Rosyjski” 1988, nr 1, s. 3; R. Golec: *Czterdziestolecie ...* s. 200.

listopadowego, Jan Orłowski przedstawił opinie pisarzy rosyjskich na temat tego niepodległościowego zrywu Polaków. W następnym artykule Walenty Piłat omawiał rosyjski teatr metaforyczny na podstawie twórczości Niny Sadur. Ostatni jest tekst Zoi Nowożenowej *Глагольные предложения в русском языке*.

W dziale „Metodyka” znajdujemy również trzy artykuły. Swietłana Rakitina zajęła się problemami nauki gramatyki języka rosyjskiego z wykorzystaniem nowoczesnych środków dydaktycznych w artykule *Требования к лабораторным работам по обучению грамматике русского языка*. Natomiast Wiesława Malczewska omawiała sytuacje komunikacyjne w nauce mówienia. Było to dokończenie artykułu, którego część pierwszą opublikowano w numerze 4/1990. Dział metodyczny zamykał tekst Marka Szalka *O strategiach uczenia się języka obcego*.

Trzeci dział „Praktyka szkolna” jest najobszerniejszy — zamieszczono w nim osiem prac poświęconych zagadnieniom związanym z nauczaniem języka rosyjskiego na różnych poziomach kształcenia: w szkole podstawowej i ponadpodstawowej — ogólnokształcącej i zawodowej. Znajdujemy tu konspekty lekcji w klasie piątej szkoły podstawowej, teksty nagrań do podręcznika języka rosyjskiego dla klasy IV szkoły średniej oraz materiały do ćwiczeń językowych w technikum ogrodniczym. Do tej grupy można również zaliczyć artykuł przedstawiający ćwiczenia produkcyjne stosowane podczas rozwijania kompetencji komunikacyjnych i kształtowania spójności wypowiedzi uczniów. Ponadto w dziale metodycznym omówiono wykorzystanie krzyżówek w nauce języka rosyjskiego i zajęcia kółka języka rosyjskiego na temat organizacji pionierskiej w Związku Radzieckim.

Dział czwarty „Przeglądy i omówienia” zawiera dwie pozycje. Pierwsza z nich to przegląd rocznika 1989 czasopisma „Русский язык за рубежом”. Drugą pozycję stanowi recenzja Ryszarda Golca poświęcona publikacji autorów radzieckich traktującej o problematyce zadań domowych dla uczniów uczących się języka obcego.

W „Kronice” znalazło się sprawozdanie z VII Kongresu MAPRJAŁ, który odbył się w Moskwie w dniach 10–17 sierpnia 1990 roku.

Ponad czterdzieści lat istnienia czasopisma, różnorodność zamieszczanych w nim treści i ogromna liczba publikujących autorów sprawiają, że szczegółowsze zajęcie się „Językiem Rosyjskim” wymaga odrębnego, obszerniejszego opracowania, czym autorka niniejszego artykułu zamierza zająć się w przyszłości.

Ванда Сливовска

ЖУРНАЛ „JĘZYK ROSYJSKI” („РУССКИЙ ЯЗЫК”)
— ВСТУПИТЕЛЬНАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА

Резюме

Статья представляет вступительный обзор темы „Журнал Język Rosyjski” — из истории польской русистики. В ней указана основная проблематика и структура журнала, его сотрудники и редколлегии. Место, занимаемое этим журналом в прошлом польской дидактической и научной периодики, предвещает более подробную его характеристику в будущем.

Wanda Śliwowska

„JĘZYK ROSYJSKI” („RUSSIAN LANGUAGE”) MAGAZINE
— PRELIMINARY CHARACTERISTICS

Summary

The following article tries to summarize briefly the magazine “Russian Language”, which was published in Poland between 1948–1990. The article describes the inner structure of the magazine and the contents, as well as editors and consultants.

The importance in the history of Polish scientific publications makes this article a subject of further work by the author.